

Tabák

Fakta č. 339

Aktualizováno v květnu 2013

SVĚTOVÝ DEN BEZ TABÁKU 2013

Základní fakta

- Tabák zabije až polovinu svých uživatelů
- Tabák zabije téměř šest milionů lidí ročně, z nichž více než pět milionů jsou přímí uživatelé tabáku a více než 600 000 jsou nekuřáci vystavení pasivnímu kouření. Pokud nebudou ihned přijata neodkladná opatření, může roční počet obětí vzrůst na více než osm milionů v roce 2030.
- Téměř 80 % z více než celosvětové miliardy kuřáků žije v zemích s nízkými a středními příjmy.
- Spotřeba tabákových výrobků celosvětově roste i přes její pokles v některých zemích s vysokými příjmy a v zemích s vyššími středními příjmy.

Nejčastější příčina úmrtí, nemoci a chudoby

Tabáková epidemie je jednou z největších hrozeb pro veřejné zdraví, jaké kdy svět čelil. Zabije téměř šest milionů lidí ročně, z nichž více než pět milionů jsou přímí uživatelé tabáku a více než 600 000 jsou nekuřáci vystavení pasivnímu kouření. Přibližně jeden člověk zemře každých šest vteřin kvůli tabáku, a to představuje jedno z každých 10 úmrtí dospělých osob. Až polovina současných uživatelů tabáku nakonec zemře na nemoci související s jeho užíváním.

Téměř 80% z více než jedné miliardy kuřáků na celém světě žije v zemích s nízkými a středními příjmy, kde je zátěž vzniku nemocí a úmrtí zapříčiněných užíváním tabáku nejtěžší.

Uživatelé tabáku, kteří umírají předčasně, zbavují rodiny příjmů, zvyšují náklady na zdravotní péči a brání hospodářskému rozvoji.

V některých zemích jsou děti z chudých domácností často zaměstnány při pěstování tabáku, aby zajistily rodině příjem. Tyto děti jsou obzvláště zranitelné "zelenou tabákovou nemocí", která je způsobena nikotinem, vstřebávajícím se kůží při manipulaci s mokřými tabákovými listy.

Pozvolný vrah

Protože mezi tím, kdy lidé začnou užívat tabák a dobou, kdy jejich zdraví se zhorší, existuje prodleva několika let, epidemie onemocnění a úmrtí souvisejících s tabákem právě začala.

- Tabák přivodil v 20. století 100 milionů úmrtí. Pokud bude současný trend pokračovat, může v 21. století zapříčinit až miliardu úmrtí.
- pokud budou ponechány bez kontroly, počty úmrtí souvisejících s tabákem vzrostou do roku 2030 na více než osm milionů ročně. Více než 80% z těchto úmrtí připadne na země s nízkými a středními příjmy.

Klíčový je dohled

Dobrý monitoring sleduje rozsah a charakter tabákové epidemie a napovídá, jak nejlépe přizpůsobit používání účinných politik dané situaci. Pouze padesát devět zemí, které představují méně než polovinu světové populace, monitoruje užívání tabáku opakovaním národních reprezentativních studií mládeže a dospělých alespoň jednou za pět let.

Pasivní kouření zabíjí

Jako pasivní kouření je označována situace, kdy nekuřák vdechuje kouř naplňující restaurace, kanceláře nebo jiné uzavřené prostory, když zde lidé kouří tabákové výrobky, jako jsou cigarety, doutníky či vodní dýmky. V tabákovém kouři je obsaženo více než 4 000 chemických látek, z nichž alespoň o 250 je známo, že jsou zdraví škodlivé, a o více než padesáti složkách je známo, že způsobují rakovinu.

Neexistuje žádná bezpečná hladina expozice pasivnímu kouření.

- U dospělých osob způsobuje pasivní kouření vážná kardiovaskulární a respirační onemocnění, včetně koronárních srdečních onemocnění a rakoviny plic. U dětí může mít za následek syndrom náhlé smrti. U těhotných žen způsobuje nízkou porodní hmotnost jejich dětí.
- Téměř polovina dětí pravidelně dýchá na veřejných místech vzduch znečištěný tabákovým kouřem.
- Přes 40 % dětí má alespoň jednoho z rodičů kuřáka.
- Pasivní kouření způsobuje více než 600 000 předčasných úmrtí ročně.
- V roce 2004 se děti podílely na úmrtích, které je možno přičíst pasivnímu kouření, 28 procenty.

Každý člověk má mít právo dýchat vzduch bez tabákového kouře. Nekuřácké zákony chrání zdraví nekuřáků, jsou populární, nepoškozují podnikání a motivují kuřáky k zanechání kouření.

- Méně než 11 % světové populace je chráněno komplexními národními nekuřáckými zákony.
- Počet osob chráněných před pasivním kouřením se více než zdvojnásobil z 354 milionů v roce 2008 na 739 milionů v roce 2010.

Uživatelé tabáku potřebují pomoc

Studie ukazují, že jen málo lidí chápe specifická zdravotní rizika užívání tabáku. Například výzkum v Číně v roce 2009 ukázal, že pouze 38 % kuřáků vědělo, že kouření způsobuje ischemickou chorobu srdeční a pouze 27 % vědělo, že vyvolává mrtvici.

Mezi kuřáky, kteří jsou si vědomi nebezpečí užívání tabáku, si většina přeje přestat kouřit. Poradenství a léky mohou více než dvojnásobit šance, že kuřák, který se snaží přestat kouřit, uspěje.

- Komplexní zdravotní služby podporující odvykání kouření na národní úrovni jsou k dispozici pouze v 19 zemích, což představuje 14 % světové populace.
- V 28 % zemí s nízkými příjmy a v 7 % zemí se středními příjmy pomoc při odvykání kouření neexistuje.

Obrazová zdravotní varování fungují

Proti-tabákové reklamy těžkého kalibru a grafická varování na krabičkách cigaret - zejména ta, která obsahují obrázky, snižují počet dětí, které začínají kouřit, a zvýší počet kuřáků, kteří kouřit přestanou.

Grafické varování může přesvědčit kuřáky, aby chránili zdraví nekuřáků omezením kouření uvnitř budov, a vyvarovali se kouření v blízkosti dětí. Studie provedená po zavedení obrazových varování na krabičkách cigaret v Brazílii, Kanadě, Singapuru a Thajsku důsledně ukazují, že obrazová varování podstatně zvýšila povědomí lidí o škodlivosti užívání tabáku.

Také mediální kampaně mohou snížit spotřebu tabáku tím, že ovlivňují lidi, aby chránili nekuřáky, a přesvědčují mládež, aby užívat tabák přestala.

- Pouze 19 zemí, které představují 15 % světové populace, splňuje osvědčené postupy používání obrazových varování zahrnující text v místním jazyce a pokrývající v průměru nejméně polovinu přední i zadní plochy krabičky cigaret. Žádná ze zemí s nízkými příjmy tuto úroveň osvědčených postupů nespĺňuje. Čtyřicet dvě země, které představují 42 % světové populace, nařizují používání obrazových varování.
- Více než 1,9 miliardy lidí, což představuje 28 % světové populace, žije v 23 zemích, které zavedly alespoň jednu účinnou proti-tabákovou mediální kampaň v posledních dvou letech.

Zákaz reklamy snižuje spotřebu

Zákaz tabákové reklamy, propagace a sponzorství může snížit spotřebu tabáku.

- Úplný zákaz veškeré tabákové reklamy, propagace a sponzorství by mohl snížit spotřebu tabáku v průměru o cca 7 %, přičemž v některých zemích dochází k poklesu spotřeby tabáku až o 16%.
- Pouze 19 zemí, což představuje 6 % světové populace, má komplexní národní zákaz tabákové reklamy, propagace a sponzorství.
- Přibližně 38 % zemí má minimální nebo vůbec žádné omezení tabákové reklamy, propagace a sponzorství.

Daně odrazují od užívání tabáku

Tabákové daně jsou neúčinnějším způsobem, jak snížit užívání tabáku, zejména mezi mladými a chudými lidmi. Zvýšení daní, které zvyšuje cenu tabákových výrobků o 10 %, snižuje spotřebu tabáku o 4 % v zemích s vysokými příjmy a až o 8 % v zemích s nízkými a středními příjmy.

- Pouze 27 zemí, což představuje méně než 8 % světové populace, má sazby daně z tabáku více než 75 % z maloobchodní ceny.
- Příjmy z tabákových daní jsou na základě dostupných údajů v průměru 154 krát vyšší, než výdaje na omezování spotřeby tabáku.

Odpověď Světové zdravotnické organizace (WHO)

WHO je odhodlána proti globální tabákové epidemii bojovat. Rámcová úmluva WHO o kontrole tabáku (FCTC) vstoupila v platnost v únoru roku 2005. Od té doby se stala se 176 smluvními stranami jednou z nejrozšířenější přijatých smluv v historii Organizace spojených národů, což odpovídá 88 % světové populace. FCTC je nejdůležitější nástroj WHO pro

kontrolu tabáku a milník v podpoře veřejného zdraví. Je to smlouva založená na důkazech, která potvrzuje právo lidí na nejvyšší úroveň zdraví, poskytuje právní rozměry pro mezinárodní spolupráci v oblasti zdravotnictví a určuje vysoké standardy pro dodržování předpisů.

WHO představila v roce 2008 praktické a nákladově efektivní způsoby jak zintenzivnit provádění ustanovení FCTC. Je to soubor osvědčených vhodných opatření ke snížení spotřeby tabáku stanovený v dokumentu MPOWER. Každé opatření MPOWER odpovídá alespoň jednomu ustanovení Rámcové úmluvy WHO o kontrole tabáku.

Šest opatření MPOWER:

- Monitorování užívání tabáku a preventivních politik
- Ochrana lidí před užíváním tabáku
- Nabídka pomoci přestat kouřit
- Varování před nebezpečím tabáku
- Prosazování zákazu tabákové reklamy, propagace a sponzorství
- Zvyšování daní z tabáku

Více informací o dosaženém pokroku v kontrole tabáku na globální, regionální a národní úrovni, naleznete v sérii zpráv WHO o globální tabákové epidemii.

*Pro více informací kontaktujte:
WHO Media centre
Telefon: +41 22 791 2222
E-mail: mediainquiries@who.int*

Česká verze: MUDr. Hana Sovinová, Státní zdravotní ústav